

## ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

*Ця стаття розкриває психолого-педагогічну проблему організації самостійної позааудиторної роботи студентів. Вона торкається проблеми мотивації самостійної роботи та акцентує важливість професійної спрямованості навчання при вивченні іноземної мови в вищих технічних навчальних закладах.*

Необхідною умовою інтелектуального, творчого, морального і професійного розвитку майбутніх фахівців (інженерів, менеджерів, економістів) є організація у вищих навчальних закладах неперервної освіти, впровадження гнучкої модульної системи навчання, диференціації та індивідуалізації навчання, знаходження ефективних форм і методів планування та організації самостійної роботи студентів.

Як влучно відмітив В.А. Козаков – «звичайним наслідком навчання в умовах типового навчального процесу є те, що у вищих навчальних закладах щорічно готують спеціалістів, яким притаманні такі риси, як пристосованість, пасивне прийняття існуючих речей, пануючих думок, тобто конформістів» [2, с.8]. Подальший розвиток системи освіти в сучасних умовах розвитку ринкової економіки в нашій державі полягає, насамперед, у забезпеченні підготовки майбутнього *спеціаліста* з такими рисами, як активність, ініціативність та самостійність, що неможливо без корінної зміни підходу до самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Адже самостійна робота не лише збагачує студентів знаннями, але й вчить постійно удосконалювати їх. Безперечно самостійна робота студентів буде результативною лише за умови потреби в ній, коли отримані уміння, знання та навички будуть необхідні студенту в його майбутній професійній діяльності. Зниження професійної спрямованості навчальних текстів або навчального матеріалу свідчить про зниження мотивації навчання взагалі. Навчання, яке враховує професійну спрямованість студентів, дозволить глибоко проникнути у тонкощі професійної діяльності, створить умови для самореалізації випускників вищих навчальних закладів та сприятиме їх інтелектуальному розвитку завдяки обміну інформацією і розв'язанню самостійно поставлених проблем, бо розвиток особистості – це, насамперед, розвиток її взаємозв'язків з іншими людьми, коли складаються особистісні і міжособистісні зв'язки.

М.М. Солдатенко вважає, що сьогодні найактуальнішою є задача формування потреби в знаннях і створення відповідних умов для саморозвитку, коли в людині постійно будуть бажання і потреба вчитись, підвищувати свої знання [6].

Визначенню поняття самостійної роботи як засобу придбання знань в педагогічній літературі приділялось багато уваги (Е.К. Борткевич, В.Граф, І.І. Ільєсов, І.І. Кобилянський, В.Я. Ляудіс, Ю.С. Піменов, З.А. Ренетова, Л.І. Рувінський, М.М. Солдатенко та інші) [8].

При вивченні майбутніми інженерами англійської мови про наявність знань цієї мови необхідно судити не по умінням відтворювати їх (перекладати тексти з англійської, переказувати тексти, складати плани до текстів), а по здатності використовувати знання у майбутній професійній діяльності. Академік С.У. Гончаренко в українському педагогічному словнику поряд з визначенням самостійної роботи учнів, як «різноманітних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або дома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі», відмічає, що «реалізація цих настанов вимагає від учнів активної розумової діяльності, самостійного виконання різних пізнавальних завдань, застосування раніше засвоєних знань» [1, с.297].

У сучасній вищій школі самостійну роботу студентів ділять на аудиторну і позааудиторну. Під час аудиторних занять з англійської мови майбутні інженери, програмісти, менеджери виконують практичні завдання з граматики англійської мови, складають питання до тексту, відповідають на запитання до тексту, обговорюють прочитаний текст, переказують прочитаний текст за планом, відповідають на запитання викладача після аудіо запису англійською мовою, складають діалоги з використанням нової лексики або граматичної конструкції під керівництвом викладача.

Позааудиторна робота менш регламентована, ніж аудиторна, внаслідок чого її планування, організація, керівництво і контроль пов'язані з рядом певних труднощів і потребують удосконалення.

У навчальному посібнику під редакцією А.В. Петровського [4, с.129] стверджується, що крім практичної важливості самостійна робота має також велике виховне значення, бо вона формує у студентів самостійність не тільки як сукупність відповідальних вмінь і навичок, але як і рису характеру, яка відіграє суттєву роль у структурі особистості сучасного спеціаліста вищої кваліфікації.

Треба передавати учневі не тільки ті чи інші знання, але й розвивати в ньому бажання і здатність самостійно, без вчителів, засвоювати нові знання. Тому під час підбору матеріалу для самостійної позааудиторної роботи (СПР), намагаючись посилити мотивацію навчання, треба підбирати адаптовані тексти із спеціальності з оригінальних джерел і завдання-інструкції до них, які носять виражений комунікативний характер, тому що саме наявність комунікативних умов мобілізує студентів до роботи над мовою, спрямовує їх на позитивну осмислену діяльність [5]. Як відомо, принцип комунікативності виходить з положення психології про те, що мовленнєва діяльність людини, як і будь-яка інша, вмотивована і цілеспрямована. Комунікативна спрямованість матеріалу сприяє вирішенню важливих питань: формуванню у студентів мовленнєвих умінь і навичок, розширенню професійної компетентності. Ступень інформаційної цінності завдань з іноземної мови для студентів визначається їх інтересами, які формуються під дією мотивації. Структура навчальної мотивації багатозначна за змістом та формами:

- професійна мотивація (бажання студентів здобути професію);
- пізнавальна мотивація (бажання здобути нові знання та задоволення від самого процесу навчання);
- мотивація соціального та особистісного престижу (ствердити себе як особистість та зайняти у майбутньому визначне місце в суспільстві в цілому або в певному найближчому оточенні);
- та інші види мотивації.

Різні види навчальної мотивації в значній мірі визначають загальне й виборче ставлення студентів до навчальних предметів.

Той самий текст може бути абсолютно по-різному сприйнятий різними студентами, але завдання мотиваційного фактору – створити такі умови, які б стимулювали зацікавленість студентів у матеріалі. Саме комунікативні умови сприяють процесу реального спілкування в позааудиторний час, і мова з самого початку її вивчення використовуватиметься в природних ситуаціях спілкування або максимально до них наближених.

Цікава робота професійного змісту проходить без особливого напруження сил, сприяє розвитку у студентів позитивного ставлення до матеріалу, що вивчається, до майбутньої професії та потреби нею займатися [8, с.245]. Тут має вплив соціально-особистісної мотивації навчання. Професійна спрямованість позааудиторної роботи студентів необхідна у вищій школі, бо вона покликана готувати спеціалістів, здатних здійснювати творчу діяльність на високому рівні.

Отже рівень мотивації студентів-першокурсників недостатній. Значною є проблема адаптації студентів першого курсу до нових умов: зміна соціального оточення, новий статус, значне підвищення вимог, докорінна зміна режиму роботи, збільшення обсягу самостійної позааудиторної роботи. Все це вимагає від молодих людей інтенсивного пристосування до нових умов, максимального використання їх інтелектуального потенціалу. Слід зауважити, що дуже часто надання викладачем великого обсягу інформації для засвоєння, відчуття невпевненості у власних знаннях та можливостях призводять до негативного ставлення до навчальної дисципліни. Тому дуже важливо створити педагогічні умови для формування у студентів стійкого інтересу до організації своєї навчальної діяльності, вироблення глибоко усвідомленої потреби у самовдосконаленні, максимально використовуючи потенціал самостійної позааудиторної роботи, яка б орієнтувала студентів на майбутню професійну діяльність, на оволодіння знаннями, вміннями і навичками, які є необхідними майбутньому спеціалісту вже з перших занять. Викладач має довести студентам значущість вивчення іноземної мови для формування спеціаліста – професіонала та такому рівні, який відповідав би вимогам сьогодення [3].

Цікава робота фахового змісту проходить без особливого напруження сил, сприяє розвитку у студентів позитивного ставлення до матеріалу, що вивчається. Але тільки професійної спрямованості навчального матеріалу недостатньо. Для того, щоб студенти ефективно засвоювали необхідні знання, формували уміння і розвивали навички викладачеві треба відбирати навчальний матеріал для самостійної роботи. Викладач повинен враховувати спеціалізацію студентів, повинен підібрати матеріал таким чином, щоб студенти засвоювали його поступово, плавно переходячи від простого до складнішого.

Проблема адекватного сприйняття і розуміння письмових текстів особливо важлива у самостійній позааудиторній роботі (СПР) студентів.

А.І. Юр'єв підкреслює, що кожен текст ми можемо розглядати як один з елементів інформаційної взаємодії у системі [7]:

- людина – людина;
- студент – викладач.

Ознаками того, що студент розуміє текст є:

- 1) постановка (складання) студентами запитань до прочитаного тексту;
- 2) переклад тексту (English – Ukrainian, Ukrainian – English);
- 3) адекватність поведінки або дій, які передбачались цим текстом.

Таким чином, студенти мають можливість використовувати свої знання на практиці за допомогою загальних завдань, які викликають беззаперечний інтерес.

Ефективність самостійної позааудиторної роботи (СПР) студентів залежить від рівня сформованості у них мотивів, критеріями сформованості яких можна вважати:

- розуміння необхідності професійно спрямованого навчання у позааудиторний час;
- ступінь самостійності та компетентності студентів;
- якість досягнення самостійно визначеної мети;
- творчість.

Отже, ефективність і результативність самостійної роботи буде більш відчутна, коли процес саморозвитку, самоосвіти й самовдосконалення студентів стане їх життєвою потребою. З цією метою викладачеві необхідно урізноманітнити форми і методи самостійної позааудиторної роботи, завдяки яким студенти оволодіють творчими вміннями набути знання на практиці з урахуванням їх інтересів і можливостей.

Таким чином, вивчення студентами вищих технічних навчальних закладів іноземної мови є ланкою єдиної комплексної системи підготовки студентів до виконання в майбутньому своїх професійних функцій.

#### **Література:**

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: «Либідь», 1997. – 376 с.

2. Козаков В.А. Теория и методика самостоятельной работы студентов. Дис. на соискание степени д.п.н., – Киев, 1991. – 387 с.
3. Онучак Л.В. Викладач як організатор самостійної позааудиторної діяльності студентів. // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Наук.-метод. журнал. / Головний редактор Н.Г. Ничкало. – Львів: № 1, січень–березень 2002. – С. 84–93.
4. Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1986. – 389 с.
5. Сатарова Э.В. Некоторые вопросы комплексного обучения иностранным языкам // Проблемы повышения эффективности преподавания иностранных языков. – Львов: Изд-во Львов. ун-та. – 1978. – С.45-60.
6. Солдатенко М.М. Самостійна пізнавальна діяльність як фактор професійного становлення. // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Наук. – метод. журнал. – 2001. – Випуск 2. – С. 146–151.
7. Юрьев А.И. Инженерно-психологическое исследование работы человека с текстом. Дис. канд. психол. наук. Л., 1982. – 347 с.
8. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во «Полиус», 1998. – 639 с.

*Эта статья посвящена психолого-педагогической проблеме организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов. Она затрагивает проблему мотивации самостоятельной работы студентов и акцентирует важность профессионально-ориентированного обучения иностранному языку в высших технических учебных заведениях.*

*The article is devoted to the pedagogical and psychological problem of the student's home self-work. It touches upon the problem of the student's home self-work motivation and stresses the importance of the professionally oriented foreign language learning in Higher Educational Technical Establishments.*